

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РУСІН ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336.15:352

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ВЛАСНИХ І ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кириленко Ольга Павлівна,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Павлюк Клавдія Василівна,
ДННУ “Академія фінансового управління”,
завідувач відділу бюджетної системи

кандидат економічних наук
Чікіта Ірина Богданівна,
Львівська комерційна академія,
доцент кафедри банківської справи

Захист відбудеться “14” червня 2013 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4

Автореферат розісланий “13” травня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах функціонування демократичного суспільства місцевому самоврядуванню відведена важлива роль у наданні населенню суспільних послуг та у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень. Місцевим органам влади доручено виконання власних самоврядних та делегованих державою повноважень. Реалізація даних повноважень на належному рівні можлива за умов достатнього рівня їх фінансового забезпечення.

За роки становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні так і не вдалося забезпечити спроможність територіальних громад самостійно і в необхідному обсязі формувати свої фінансові ресурси. Низьким залишається рівень фінансової незалежності місцевого самоврядування, що обумовлено значним переважанням делегованих повноважень над власними, залежністю формування дохідної частини місцевих бюджетів від отриманих міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, незначною фіскальною роллю місцевих податків і зборів, нерівномірністю розподілу бюджетних ресурсів між регіонами України. Саме тому актуальність дослідження фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування з кожним роком зростає.

Проблемам фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування присвячено значну кількість наукових праць. Теоретичні й практичні аспекти даної проблематики у різні періоди досліджували такі українські та зарубіжні вчені: С. Буковинський, Т. Бондарук, О. Василик, В. Дем'янишин, В. Зайчикова, Л. Ігоніна, О. Кириленко, П. Кованько, В. Кравченко, В. Куйбіда, М. Кульчицький, В. Лебедев, І. Луніна, А. Марков, Р. Масгрейв, О. Музика, В. Оутс, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Г. Поляк, С. Слухай, В. Твердохлебов, І. Ткачук, В. Федосов, Л. Ходський, Х. Ціммерманн, І. Чікіта, О. Швецов, С. Юрій та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових публікацій, науковці недостатньо уваги приділяють питанням розподілу повноважень органів місцевого самоврядування та джерелам їхнього фінансування.

Не вдаючись до глибокого всебічного дослідження засад розподілу повноважень органів місцевого самоврядування та джерел їх фінансування, неможливо об'єктивно оцінити сформовану в державі систему фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування, сформулювати оптимальну теоретичну модель, на яку слід орієнтуватись у практичній діяльності. Це призводить до недостатньо ефективного механізму реалізації повноважень таких органів, і, як наслідок, суспільство не отримує очікуваного результату від діяльності місцевої влади.

Існує нагальна потреба створення нової, ефективнішої системи фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, що дасть змогу збалансувати функції та повноваження органів місцевого самоврядування з їхніми фінансовими можливостями. У зв'язку з цим великого теоретичного та практичного значення набуває актуальність теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету за темами "Оптимізація

теоретичних та практичних аспектів фінансового забезпечення економічного зростання в Україні” (номер державної реєстрації 0103U007682), “Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України” (номер державної реєстрації 0105U000861), “Концептуальні засади розвитку бюджетного процесу в умовах демократичних та економічних перетворень” (номер державної реєстрації 0109U000048) та “Формування фінансового механізму сталого розвитку України” (номер державної реєстрації 0110U008613), у межах яких автор розробив рекомендації щодо вдосконалення механізму фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретичних основ фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування в контексті зарубіжного досвіду та українських реалій й розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо визначення основних напрямків його вдосконалення.

Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань:

- розкрити сутність фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування;
- розвинути наукові підходи щодо визначення моделі місцевого самоврядування в Україні;
- виявити специфіку розподілу повноважень місцевого самоврядування та джерел їх фінансування;
- проаналізувати практику фінансового забезпечення реалізації власних та делегованих державою повноважень місцевих рад та їх виконавчих органів;
- висвітлити особливості застосування міжбюджетних трансфертів як елементу механізму вирівнювання фінансових можливостей місцевого самоврядування;
- узагальнити досвід фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах та з’ясувати можливості його застосування в Україні;
- запропонувати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення механізму фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

Об’єктом дослідження є процес фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – теоретичні й практичні засади фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання процесів і явищ у їх взаємозв’язку й взаємодії. В процесі дослідження використано: методи індукції і дедукції, формалізації, наукових абстракцій, логічного й історичного підходу – для обґрунтування концептуальних засад фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування та розроблення категоріального апарату (перший розділ); методи аналізу й синтезу, спостереження, групування, порівняння, класифікації, вибіркового дослідження – для аналізу формування та

використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування (другий розділ); методи узагальнення, екстраполяції, сходження від абстрактного до конкретного та від конкретного до абстрактного, формально-логічні методи – для розроблення пропозицій щодо вдосконалення фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні (третій розділ).

Теоретичною основою дослідження є фундаментальні положення світової економічної думки і наукові напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців із проблем функціонування суспільних фінансів і фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

Інформаційною базою дослідження є Конституція України, законодавчі акти з питань державних та місцевих фінансів, побудови бюджетної системи й організації бюджетного процесу, функціонування органів місцевого самоврядування; матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Асоціації міст України; видання Європейського Союзу й Ради Європи; наукові монографії, матеріали науково-практичних конференцій, довідкові та періодичні наукові видання.

Наукова новизна одержаних результатів:

вперше:

– обґрунтовано поняття “фінансове забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування” як процес акумуляції фінансових ресурсів до грошових фондів органів місцевого самоврядування з метою використання їх на потреби, пов’язані з реалізацією власних економічних і соціальних інтересів територіальної громади та виконання делегованих державою повноважень. Запропоноване визначення відображає необхідність використання коштів органів місцевого самоврядування за відповідними напрямками, що визначає потребу в акумуляції фінансових ресурсів;

удосконалено:

– систему принципів фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування, до яких віднесено: відповідність обсягів фінансових ресурсів видатковим повноваженням; виокремлення обсягів фінансових ресурсів, які акумулюють та витрачають на виконання власних і делегованих повноважень у рішеннях про місцевий бюджет і звітності про його виконання; компенсування державою додаткових витрат, що виникають унаслідок рішень, котрі ухвалили органи державної влади; територіальності закріпленості фінансових ресурсів; рівномірності надходжень фінансових ресурсів протягом бюджетного періоду; стабільності складу джерел надходжень фінансових ресурсів; диверсифікованості доходів і залучення альтернативних джерел фінансових ресурсів. Застосування даних принципів дає можливість сформулювати ефективний механізм фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування;

– механізм фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, зокрема в частині виокремлення із загального фонду місцевих бюджетів фонду фінансування власних повноважень та фонду фінансування делегованих повноважень. Застосування даного підходу дасть змогу фінансувати власні і делеговані повноваження за рахунок тих коштів, що для цього передбачені,

забезпечить формування об'єктивної інформації про рівень фінансового забезпечення власних і делегованих повноважень та посилить відповідальність органів місцевого самоврядування й місцевих фінансових органів за повноту фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування;

– формулу розподілу обсягів міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання) в частині застосування коригуючого коефіцієнту до видатків місцевих бюджетів, добровільно об'єднаних територіальних громад протягом перших 5 років з моменту їхнього об'єднання. Це слугуватиме стимулом для добровільного укрупнення громад як передумови майбутньої реформи адміністративно-територіального устрою держави та підвищення фінансового потенціалу надання суспільних послуг і досягнення економії від масштабу;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування вибору моделі місцевого самоврядування в Україні з урахуванням нормативно-правових, соціально-економічних, історичних та суспільно-політичних чинників, що впливають на визначення повноважень органів місцевого самоврядування та особливостей фінансового забезпечення їх реалізації. Визначено, що українським реаліям відповідає змішана модель, яка ще не є завершеною, й охоплює, з одного боку, відокремлення органів місцевого самоврядування від державного управління, а з іншого – суттєво впливає на можливості фінансування видаткових повноважень на місцевому та регіональному рівнях через інститут місцевих державних адміністрацій;

– підходи до визначення власних, закріплених і регулюючих доходів місцевих бюджетів. Обґрунтовано, що власними є доходи, які шляхом власних дій і рішень органів місцевого самоврядування на постійній основі мобілізують на території цих органів для реалізації їхніх власних повноважень; закріплені доходи – це загальнодержавні податки, збори та обов'язкові платежі, які частково або повністю на довготерміновий період передають до місцевих бюджетів з метою фінансового забезпечення реалізації органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень; регулюючі – це доходи бюджетів різних рівнів, котрі з метою бюджетного регулювання передають до бюджетів іншого рівня. Запропонований підхід дає можливість акцентувати на пріоритетності фінансування власних повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок власних доходів, делегованих повноважень – за рахунок закріплених доходів, а вирівнювання фінансових можливостей місцевого самоврядування – за рахунок регулюючих доходів;

– класифікація видатків бюджетів у частині виокремлення видатків на виконання власних повноважень та видатків на виконання делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, що сприятиме формуванню адекватного механізму їхнього фінансування та відображенню цього у звітності про виконання місцевих бюджетів.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й обґрунтовані в дисертаційній роботі пропозиції автора можуть використовуватись органами законодавчої і виконавчої влади України, які займаються організацією бюджетного процесу на місцевому рівні та міжбюджетних відносин з метою вдосконалення

правових основ і практики фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Запропоновані рекомендації щодо вдосконалення механізму формування та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування й обґрунтовані пропозиції стосовно оптимізації складу і структури доходів місцевих бюджетів прийняті до впровадження в діяльності Головного фінансового управління Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 5-01/61-1980 від 05.11.2012 р.) та Головного фінансового управління Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка № 06-16/3460/1 від 19.11.2012 р.). Пропозиції автора щодо необхідності внесення змін до функціональної класифікації видатків та стосовно вдосконалення форм звітності про виконання місцевих бюджетів схвалені Головним управлінням Державної казначейської служби України у Тернопільській області (довідка № 12-08/13-6213 від 31.10.2012 р.). Теоретичні положення, висновки та результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 124-4/3157 від 30.10.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні розробки, обґрунтування, висновки і пропозиції, що містяться у дисертаційній роботі, одержані автором самостійно. Особистий внесок дисертанта у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались та отримали позитивну оцінку на таких міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях: “Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть” (м. Тернопіль, 2007 р.), “Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки” (м. Тернопіль, 2007 р., 2009 р.), “Фінансові ринки та інститути” (Харків, 2007 р.), “Україна в ХХІ столітті: проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку” (м. Кам’янець-Подільський, 2008 р.), “Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації” (м. Хмельницький, 2008 р.), “Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін” (м. Тернопіль, 2009 р.), “Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни” (м. Макіївка, 2011 р.); всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: “Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2008 р.), “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи” (м. Тернопіль, 2009 р.), “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності” (м. Тернопіль, 2010 р.), “Реформування податкової служби України відповідно до європейських стандартів” (м. Ірпінь, 2010 р.), “Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ” (м. Тернопіль, 2011 р., 2012 р.), “Перспективи розвитку фінансової системи України” (м. Тернопіль, 2012 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 24 наукові праці, у тому числі 2 у співавторстві. Загальний обсяг публікацій становить 7,33 друк. арк., з них 9 праць, в яких відображені основні наукові результати дисертації (4,83 друк. арк.), 15 праць – апробаційного характеру (2,5 друк. арк.).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 201 найменування на 22 сторінках і 16 додатків, що займають 84 сторінки. Основний текст роботи викладено на 183 сторінках, що містить 18 таблиць і 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі **“Концептуальні засади фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування”** розглянуто та поглиблено теоретичні основи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, розкрито питання їх організаційного й нормативно-правового регулювання, досліджено засади розподілу повноважень органів місцевого самоврядування та джерела їхнього фінансування.

Узагальнення основних світових моделей організації публічної влади на місцевому рівні дало змогу визначити, що в Україні сформувалася змішана модель місцевого самоврядування, яка певною мірою поєднує континентальну й англосаксонську моделі. Оскільки система органів місцевого самоврядування в Україні є більш централізованою, то модель наближеніша до континентальної.

У дисертації визначено поняття **“фінансове забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування”**, виявлено його сутність та особливості організації. Розглянуто дискусійні погляди науковців щодо трактування власних, закріплених та регулюючих доходів місцевих бюджетів та запропоновано власне їх визначення.

Встановлено, що фінансовому забезпеченню реалізації повноважень органів місцевого самоврядування відведена провідна роль у наданні населенню суспільних послуг та в економічному й соціальному розвитку територій і держави в цілому. Доведено, що для забезпечення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування першочерговим завданням є розмежування між державою і місцевим самоврядуванням повноважень щодо забезпечення населення суспільними благами і послугами. На практиці розмежування повноважень залежить від багатьох чинників, а саме: історичних, правових, економічних, організаційних, політичних тощо. Дієва модель розподілу повноважень повинна регулюватися чинним законодавством і базуватися на науково обґрунтованих принципах, до яких віднесено: законність, субсидіарність, неподільність, відповідальність, повноту надання суспільних послуг, відповідність, економічну доцільність.

Обґрунтовано, що найвпливовішими інститутами фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування є: місцеві бюджети, місцеві податки і збори, міжбюджетні трансферти, цільові фонди місцевого самоврядування, місцеві запозичення, комунальна власність. Центральне місце займає місцевий бюджет, оскільки в ньому концентруються фінансові ресурси органів місцевого самоврядування. Тому процес акумуляції коштів до місцевих бюджетів та спрямування їх на потреби, що забезпечують реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування, має базуватися на науково обґрунтованих принципах фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

З'ясовано, що відповідно до вітчизняної практики органи місцевого самоврядування, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, а саме районні та обласні ради не мають права створювати власні виконавчі органи, котрі забезпечували б реалізацію повноважень цих органів стосовно надання населенню суспільних послуг. Безпосереднє забезпечення реалізації видаткових повноважень органів місцевого самоврядування регіонального рівня делеговано місцевим державним адміністраціям. Таким чином, діяльність органів місцевого самоврядування регіонального рівня не відповідає одному з основних принципів функціонування місцевого самоврядування – принципу самостійності.

Встановлено, що достовірно розрахувати рівень фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок відповідних джерел надходжень на основі даних звітності про виконання місцевих бюджетів досить складно. Це обумовлено недосконалістю бюджетного законодавства. Відображений в Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” поділ повноважень на власні і делеговані не був врахований при прийнятті й внесенні змін до Бюджетного кодексу України, відповідно до якого доходи і видатки місцевих бюджетів поділяються на ті, що враховуються, і ті, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. При затвердженні бюджетної класифікації не враховано поділ, визначений Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” і Бюджетним кодексом України. Як наслідок, доходи і видатки на реалізацію власних і делегованих повноважень не виокремлюють у звітності про виконання місцевих бюджетів.

У другому розділі “Аналіз фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування” проаналізовано практику фінансового забезпечення реалізації власних повноважень місцевих рад та їх виконавчих органів, оцінено раціональність фінансового забезпечення реалізації органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень, досліджено особливості застосування міжбюджетних трансфертів як елементу вирівнювання фінансових можливостей місцевого самоврядування.

У процесі аналізу фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування першочергово розглянуто роль і значення самих видаткових повноважень цих органів у наданні суспільних послуг населенню та доходи місцевого самоврядування, що акумулюються для цього. Основними індикаторами для цього слугувало їх співвідношення до доходів та видатків зведеного бюджету і валового внутрішнього продукту. Аналіз динаміки частки видатків місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у зведеному бюджеті України за 1996–2011 рр. виявив суперечливі тенденції коливання даного показника в межах 36,8–43,8%. Впродовж аналізованого періоду спостерігалася тенденція переважно до зниження частки доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у зведеному бюджеті України з 47,5% у 1996 р. до 21,7% у 2011 р. Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП коливалась у межах між 10,0% та 14,7% і загалом за аналізований період зменшилася на 0,9 в. п. Частці доходів місцевих бюджетів у ВВП більше характерна тенденція до зниження даного показника з 13,1% у 1996 р. до 6,6% у 2011 р. Це призвело до посилення невідповідності обсягів

доходів органів місцевого самоврядування їх видатковим зобов'язанням, що є свідченням неефективного розподілу доходів і видатків між рівнями бюджетної системи та концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті.

За результатами аналізу формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, необхідних для реалізації їх власних і делегованих повноважень встановлено, що у складі загального фонду місцевих бюджетів їх обсяг щорічно зростає, однак найбільша питома вага припадала на міжбюджетні трансферти, частка яких упродовж 2004–2011 рр. була більшою 50% (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура сукупних доходів загального фонду місцевих бюджетів України
в розрізі видів бюджетів за 2003–2011 рр. (%)**

Роки	Види доходів	Разом по місцевих бюджетах	у тому числі за видами бюджетів							
			Бюджет АРК та обласні бюджети	Бюджет м. Києва	Бюджет м. Севастополя	Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	Районні бюджети	Бюджети міст районного значення	Селищні бюджети	Сільські бюджети
2003	Закріплені	48,50	60,38	76,55	54,53	58,03	15,62	70,66	57,52	27,82
	Власні	8,14	0,93	13,41	9,67	12,51	0,24	20,25	22,33	24,24
	Трансферти	43,36	38,69	10,04	35,80	29,46	84,14	9,08	20,14	47,94
2004	Закріплені	41,69	56,68	66,04	39,35	50,26	13,39	67,12	48,63	24,60
	Власні	5,80	-2,77	15,70	6,26	9,59	-1,40	15,06	17,40	19,00
	Трансферти	52,50	46,09	18,26	54,39	40,15	88,01	17,82	33,97	56,41
2005	Закріплені	40,31	59,68	57,25	38,22	50,32	12,79	65,70	49,22	24,30
	Власні	7,31	0,96	12,82	8,04	11,38	0,12	17,14	20,06	19,82
	Трансферти	52,39	39,36	29,93	53,74	38,30	87,09	17,17	30,72	55,87
2006	Закріплені	40,50	52,92	70,59	39,35	49,31	13,04	63,94	47,31	22,19
	Власні	6,69	1,17	13,03	8,93	10,53	0,14	15,30	17,98	15,35
	Трансферти	52,81	45,91	16,38	51,72	40,16	86,82	20,76	34,71	62,46
2007	Закріплені	37,89	54,51	70,70	45,53	52,58	14,73	70,52	64,10	50,17
	Власні	5,67	1,33	13,11	8,85	9,84	0,18	15,40	21,48	28,55
	Трансферти	56,44	44,16	16,18	45,61	37,58	85,09	14,09	14,42	21,28
2008	Закріплені	41,54	55,31	68,37	41,38	50,31	14,07	66,79	48,47	23,36
	Власні	7,03	1,62	14,39	10,85	10,59	0,25	16,24	18,71	15,08
	Трансферти	51,42	43,08	17,24	47,77	39,10	85,67	16,97	32,81	61,56
2009	Закріплені	39,94	57,45	75,36	41,07	46,25	13,73	65,04	45,61	22,39
	Власні	7,85	1,45	16,41	13,14	12,15	0,18	20,46	22,25	18,60
	Трансферти	52,21	41,10	8,23	45,79	41,60	86,09	14,50	32,14	59,01
2010	Закріплені	37,94	56,82	71,11	37,71	44,38	12,92	64,82	45,19	22,68
	Власні	6,63	1,09	14,75	11,26	10,39	0,15	17,31	19,00	15,69
	Трансферти	55,43	42,10	14,14	51,03	45,23	86,93	17,87	35,81	61,63
2011	Закріплені	34,32	52,13	56,52	58,99	41,36	12,39	54,78	41,23	24,89
	Власні	7,91	0,96	19,90	15,87	11,85	0,19	25,41	30,94	30,95
	Трансферти	57,77	46,91	23,58	25,15	46,79	87,42	19,81	27,83	44,15

На власні доходи припадала низька частка, що була максимальною у 2003 р. і становила 8,14%. Питома вага закріплених доходів упродовж аналізованого періоду коливалася від 34,32% у 2011 р. до 48,5% у 2003 р. Впродовж останніх років майже в усіх видах місцевих бюджетів зростала питома вага трансфертів, що свідчить про зростання і так високого ступеня централізації доходів бюджетної системи України. Зміни складу і структури доходів місцевих бюджетів, обумовлені прийняттям

Податкового кодексу України, забезпечили зростання у 2011 р. питомої ваги власних доходів лише у бюджетах сіл та селищ.

Розглянувши структуру власних надходжень місцевих бюджетів в розрізі видів бюджетів за 2003–2011 рр. встановлено, що понад третину всіх цих ресурсів отримують бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення, питома вага яких коливалась у межах 41–47%. Вагому частку цих доходів отримує м. Київ – 15–21%, однак питома вага їх у 2011 р. порівняно з 2003 р. зменшилась на 5,33 в. п. В обласних бюджетах акумулювалось 8–13% цих надходжень, і впродовж аналізованого періоду їх питома вага зменшилась на 2,89 в. п. У сільських бюджетах цей показник коливався в межах 7–12% і у 2011 р. порівняно з 2003 р. зріс на 4,75 в. п. Найсуттєвішим зростання було у 2011 р. Це свідчить про те, що найчисленніша ланка в системі органів місцевого самоврядування України нарощує надходження обсягів фінансових ресурсів, необхідних на реалізацію власних повноважень. Питома вага власних доходів, що припадала на селищні бюджети та бюджети міст районного значення, не перевищувала 5%. Фіскальне значення власних доходів місцевих бюджетів з кожним роком зменшувалось. Якщо у 2002 р. за рахунок доходів загального фонду, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, можна було профінансувати 14,82% видатків загального фонду, то у 2009–2011 рр. – удвічі менше.

Незначну фіскальну роль у фінансовому забезпеченні реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування відіграють місцеві податки і збори, питома вага яких у доходах місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, упродовж 2003–2011 рр. не перевищувала 3%, а у сукупних доходах місцевих бюджетів – 1,5%. Більшість надходжень від місцевих податків і зборів отримують бюджети великих міст (головним чином обласні центри), а бюджети невеликих територіальних громад (переважно сільські) через відсутність об'єктів оподаткування отримують мізерну частку відповідних надходжень.

Розрахунок питомої ваги видатків загального фонду місцевих бюджетів, які спрямовують на державне управління, освіту (без позашкільної освіти), охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру та мистецтво, фізичну культуру і спорт дав можливість визначити ступінь обтяженості органів місцевого самоврядування виконанням делегованих повноважень. Встановлено, що у 2003–2011 рр. питома вага видатків місцевих бюджетів на реалізацію делегованих повноважень зросла на 4,97 в. п. і у 2011 р. досягла 77,49%. Найбільше коштів, спрямованих на реалізацію делегованих повноважень, витрачали на освіту, охорону здоров'я і соціальний захист та соціальне забезпечення. Серед усіх рівнів органів місцевого самоврядування найбільш обтяжені реалізацією делегованих повноважень районні органи, питома вага яких у сукупних видатках місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів упродовж аналізованого періоду коливалась від 87,99% до 93,97%. Найменш обтяженими делегованими повноваженнями є бюджети міст районного значення, в яких цей показник у 2011 р. становив 61,1%. За допомогою визначених у роботі коефіцієнтів податкової забезпеченості делегованих повноважень органів місцевого самоврядування виявлено, що за рахунок закріплених доходів фінансується лише половина делегованих повноважень, а

решту – за рахунок трансфертів і частини власних коштів, які мали б спрямовуватися на реалізацію власних повноважень (табл. 2).

Таблиця 2

Коефіцієнти податкової забезпеченості делегованих повноважень органів місцевого самоврядування в розрізі місцевих бюджетів України за 2003–2011 рр.

Види бюджетів	Роки								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього по місцевих бюджетах	0,69	0,57	0,53	0,53	0,55	0,56	0,50	0,47	0,41
Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети, з них:	1,31	1,05	1,01	1,02	0,92	0,94	0,88	0,94	0,68
<i>бюджет АРК та обласні бюджети</i>	1,17	1,00	0,91	0,83	0,71	0,67	0,65	0,80	0,66
<i>бюджет м. Києва</i>	1,58	1,19	1,22	1,38	1,40	1,65	1,57	1,44	0,77
<i>бюджет м. Севастополя</i>	0,90	0,71	0,61	0,65	0,72	0,69	0,62	0,58	0,61
Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	0,87	0,66	0,62	0,60	0,67	0,66	0,58	0,51	0,51
Районні бюджети	0,16	0,16	0,15	0,15	0,17	0,17	0,16	0,15	0,14
Бюджети міст районного значення	1,43	1,28	1,17	1,08	1,14	1,08	0,93	0,90	0,78
Селищні бюджети	0,91	0,80	0,73	0,68	0,73	0,67	0,60	0,58	0,59
Сільські бюджети	0,33	0,30	0,29	0,26	0,30	0,28	0,26	0,27	0,31

Виявлено значну диференціацію між рівнями бюджетів та регіонами в можливостях фінансового забезпечення власних і делегованих повноважень. Мають місце значні коливання обсягів фінансових ресурсів (без міжбюджетних трансфертів), що акумулюються і витрачаються для забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування у розрахунку на одну особу постійного населення в розрізі регіонів України. Якщо не враховувати міст Києва і Севастополя, то сума власних доходів в розрахунку на одну особу населення у Закарпатській області, де цей показник найнижчий і у 2011 р. становив 93,67 грн., у 5,4 рази менша, ніж у Дніпропетровській області, де згаданий показник найвищий – 507,03 грн. В середньому по Україні зазначені надходження на 1 особу в 2011 р. становили 292,54 грн. Найбільше закріплених доходів на 1 особу населення акумулювалось у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Запорізькій, Полтавській, Харківській областях та АР Крим – понад 1000 грн., а найменше – у Тернопільській, Чернівецькій, Закарпатській областях (660,92–688,05 грн.). У найзабезпеченішій закріпленими доходами на 1 особу постійного населення Дніпропетровській області акумулюється у 2,6 рази більше цих доходів, ніж у Чернівецькій області, де цей показник найнижчий. Спостерігається дещо нижча диференціація між областями України у витратанні коштів на реалізацію делегованих повноважень із загального фонду в розрахунку на одну особу. Найбільше коштів на зазначені видатки витрачають у Волинській, Рівненській, Житомирській, Івано-Франківській, Закарпатській, Хмельницькій та Кіровоградській областях (3293,41–3524,58 грн.), а найменше – у Луганській, Харківській, Донецькій областях (2722,45–2765,18 грн.).

У третьому розділі “Пріоритетні напрямки вдосконалення механізму фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування” розглянуто зарубіжний досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування і з’ясовано

можливості його застосування в Україні, окреслено шляхи оптимізації фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

З'ясовано, що у зарубіжних країнах за недостатності фінансових ресурсів у місцевих органів влади для належного рівня надання публічних послуг і утримання сучасних громад здійснювали численні реформи, і, як правило, спершу укрупнювались адміністративно-територіальні утворення. Середня чисельність населення у найменшій територіальній одиниці в переважній більшості розвинених зарубіжних країн у десятки разів більша, ніж в Україні. У процесі децентралізації відбувався перерозподіл функцій та відповідальності між центральним, регіональним та місцевим рівнями управління. Головну роль у фінансовому забезпеченні реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в розвинених зарубіжних країнах відіграють місцеві податки і збори.

Виявлено, що у 2011 р. органи місцевого самоврядування Тернопільської області, які охоплюють населені пункти з чисельністю населення до 1000 осіб (52% усіх органів місцевого самоврядування), витрачали на своє утримання понад 57,6% сукупних витрат. Обґрунтовано необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи, яка повинна забезпечити збільшення чисельності населення, що буде охоплювати один орган місцевого самоврядування, і надати обласним та районним радам право створювати власні виконавчі органи. Трансформація системи адміністративно-територіального устрою повинна супроводжуватися забезпеченням правових, фінансових та інших ресурсів для надання повноцінних публічних послуг і створення комфортних і безпечних умов проживання людей у селі, селищі чи місті.

Встановлено, що недоліки вітчизняної системи фінансування власних і делегованих повноважень проявляють себе ще на стадії планування та затвердження місцевих бюджетів. При затвердженні місцевих бюджетів розмір видатків, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (видатків на делеговані повноваження), має не перевищувати розрахункових показників Міністерства фінансів України, що не завжди відповідає потребам у фінансових ресурсах за розрахунками органів місцевого самоврядування. Затвердження даних видатків понад відповідні розрахунки Міністерства фінансів можливе лише за погодженням з ним, однак зазначену різницю фінансуватимуть за рахунок кошків тих видів надходжень, які мали б спрямовувати на реалізацію власних повноважень органів місцевого самоврядування. Така практика спричиняє використання власних фінансових ресурсів місцевих органів влади на фінансування делегованих державою повноважень.

Обґрунтовано необхідність удосконалення моделі формування та використання фінансових ресурсів для реалізації видаткових повноважень органів місцевої влади шляхом виділення у складі бюджету органу місцевого самоврядування окремо фонду фінансування власних повноважень і фонду фінансування делегованих повноважень (рис. 1). Застосування даного підходу підвищить відповідальність органів влади за реалізацію власних і делегованих повноважень, сприятиме використанню коштів на потреби, для яких їх акумулюють, а також забезпечить прозорість формування інформації про виконання бюджетів.

Рис. 1. Структура бюджету органу місцевого самоврядування

Забезпеченню можливості формувати об'єктивну звітність про виконання місцевих бюджетів, за даними якої можна буде достовірно оцінити рівень фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, сприятиме вдосконалення структури бюджетної класифікації. Запропоновано доповнити коди бюджетної класифікації ще одним додатковим символом, який нестиме інформацію про те, чи ці доходи та видатки пов'язані з реалізацією власних чи делегованих повноважень.

Обґрунтовано необхідність оптимізації складу і структури доходів місцевих бюджетів. Доведено доцільність зарахування до першого кошика доходів частини податку на прибуток підприємств (крім державної та комунальної форми власності). Встановлено, що зарахування 50% податку на прибуток до місцевих бюджетів у 2011 р. забезпечило б зростання питомої ваги доходів місцевих бюджетів без міжбюджетних трансфертів у Зведеному бюджеті України та ВВП відповідно на 5,9 і 1,8 в. п. Окрім цього, зменшилася б частка міжбюджетних трансфертів, отриманих з державного бюджету на 24,9 в. п.

Зроблено висновок, що з метою збільшення можливостей органів місцевого самоврядування вирішувати завдання місцевого значення необхідно розширити перелік власних доходів (доходів другого кошика). Цього можна досягнути подальшим реформуванням місцевого оподаткування в Україні, що потребує перенесення акценту на ті місцеві податки і збори, які згідно зі світовим досвідом найпридатніші для місцевого оподаткування (податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, платежі за ресурси місцевого значення, податок на нерухомість та інші). Розширення бази оподаткування податком на нерухомість із можливістю

охоплення ним усієї нерухомості, розміщеної на території громади, може значно підвищити фінансове значення місцевих податків і зборів. Одним з можливих напрямів розширення переліку власних доходів може слугувати запровадження місцевих надбавок до акцизів на тютюнові й алкогольні вироби.

З'ясовано, що через відсутність затверджених державних соціальних стандартів надання соціальних послуг населенню при визначенні загального обсягу фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів, розмір цих видатків установлюють на рівні мінімальної фінансової забезпеченості. Зазначені державні стандарти мають бути розроблені й науково обґрунтовані для кожного виду соціальних послуг; ці стандарти повинні містити вичерпний перелік кількісних та якісних показників, котрі характеризують кожну послугу. Виявлено, що при визначенні видатків на реалізацію делегованих повноважень не враховують стан матеріальної бази, яку використовують для реалізації цих повноважень.

Обґрунтовано доцільність упровадження практики реалізації органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень на договірній основі, що дасть можливість органам місцевої влади вимагати від органів державної влади відповідного фінансового забезпечення реалізації цих повноважень або відмовитися від фінансово незабезпечених делегованих повноважень.

Виявлено переваги застосування облігацій місцевих позик порівняно з іншими позиковими ресурсами (насамперед банківськими кредитами), а саме: нижча вартість запозичення; не обов'язковість забезпечення (застави); можливість отримання більшого обсягу коштів. Стримуючими чинниками є: довготривала процедура реєстрації випуску облігацій; відсутність фахового кадрового персоналу; малорозвиненість інфраструктури ринку цінних паперів; обмеженість прав на випуск облігацій.

Доведено необхідність переходу від практики утримання бюджетних установ до встановлення вимог отримання бюджетною установою певного результату від використання бюджетних коштів. Цього можна досягнути за допомогою застосування програмно-цільового методу бюджетування, що забезпечить використання коштів відповідно до мети та цілей бюджетної програми, сприятиме підвищенню ефективності надання бюджетною установою суспільних послуг населенню.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано розв'язання актуальних наукових проблем фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Фінансове забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування є однією з основних складових соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень і задоволення більшості суспільних потреб населення на належному, гарантованому державою рівні. Домінуючу роль у системі фінансового забезпечення відіграє місцевий бюджет, функціонування якого забезпечує участь місцевих органів влади у розподілі та перерозподілі ВВП з метою

формування грошових фондів, необхідних відповідним органам для забезпечення реалізації їх функцій і завдань.

2. В умовах поділу повноважень органів місцевого самоврядування на власні і делеговані виникає необхідність відокремленого використання коштів за даними напрямами, чим і обумовлюється потреба в акумуляції фінансових ресурсів. Фінансове забезпечення реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування повинно здійснюватись за рахунок власних доходів місцевих бюджетів, тобто тих доходів, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів. Делеговані державою повноваження повинні фінансуватися за рахунок закріплених доходів місцевих бюджетів (доходів, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів) і трансфертів з державного бюджету. Трансферти мають виконувати регулятивну функцію, забезпечуючи вирівнювання фінансових дисбалансів в розрізі територій та гарантуючи однаковий рівень надання суспільних послуг населенню на всій території держави.

3. Видатки на фінансування власних повноважень органів місцевого самоврядування плануються за так званим залишковим принципом. З'ясовано, що на реалізацію власних повноважень органів місцевого самоврядування спрямовують незначну частку всіх фінансових ресурсів, які акумулюються у місцевих бюджетах. Виявлено значні відмінності обсягів надходжень власних доходів у розрахунку на одну особу населення в розрізі регіонів України (більш ніж у п'ять разів). Рівень фінансової забезпеченості реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в Україні за рахунок місцевих податків і зборів значно нижчий, аніж у більшості європейських країн.

4. Видатки органів місцевого самоврядування на реалізацію делегованих повноважень значно переважають видатки на реалізацію власних самоврядних повноважень. Відсутність затверджених державних соціальних стандартів надання соціальних послуг населенню при визначенні загального обсягу фінансових ресурсів за кожним видом видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, спричиняє встановлення розміру цих видатків на рівні мінімальної фінансової забезпеченості, і навіть більше, з можливістю їх визначення “в ручному режимі”. Розраховані коефіцієнти податкової забезпеченості реалізації делегованих повноважень органів місцевого самоврядування підтвердили значну недостатність закріплених джерел доходів для фінансування делегованих повноважень. Унаслідок нестачі фінансових ресурсів для реалізації делегованих повноважень органів місцевого самоврядування на практиці часто використовують для таких потреб власні доходи місцевих бюджетів. Незважаючи на те, що кошти на фінансування власних і делегованих повноважень зосереджуються у двох різних “кошиках доходів”, надалі вони потрапляють на спільний видатковий рахунок органу місцевого самоврядування, з якого їх спрямовують на фінансування всіх повноважень, і, насамперед, на захищені статті видатків, що забезпечують реалізацію делегованих повноважень.

5. Упродовж останніх років в Україні посилилася невідповідність між розмірами видаткових повноважень органів місцевого самоврядування та обсягами фінансових ресурсів, які для цього акумулюються у місцевих бюджетах.

Комплексний аналіз доходів і видатків місцевих бюджетів упродовж останніх років виявив тенденцію щорічного зниження питомої ваги доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті та ВВП. Це призвело до посилення залежності органів місцевого самоврядування у реалізації власних і делегованих повноважень від обсягів отриманих трансфертів з державного бюджету, які формують понад половину всіх фінансових ресурсів цих органів.

6. У результаті аналізу фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах встановлено, що наявність різних моделей місцевого самоврядування унеможливорює визначення однотипних рекомендацій щодо можливостей використання зарубіжного досвіду в Україні. Виявлено, що в переважній більшості розвинених країн податки на доходи і майно є основними у складі місцевих податків і зборів, а органи місцевого самоврядування наділені широким колом повноважень щодо їх запровадження і встановлення ставок. Децентралізація управління за кордоном супроводжувалася переважно адміністративно-територіальними реформами та укрупненням муніципалітетів.

7. На підставі аналізу фінансування витрат на утримання органів місцевого самоврядування встановлено обернено пропорційну залежність обсягу цих витрат від чисельності населення адміністративно-територіальних утворень. Виявлено, що чим меншими за чисельністю населення є територіальні громади, тим більшим тягарем лягає на відповідні місцеві бюджети утримання відповідних органів управління. Дана ситуація обумовлює необхідність проведення адміністративно-територіальної реформи, основною метою якої має бути укрупнення територіальних громад та збільшення чисельності населення у їх складі.

8. Для підвищення рівня фінансової забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідно послабити їх залежність від міжбюджетних трансфертів та збільшити надходження за рахунок власних і закріплених доходів. З цією метою доцільно вдосконалити їх склад і структуру, зокрема щодо: зарахування до доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів частини податку на прибуток підприємств (крім державної та комунальної форми власності); зарахування до доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів податку на доходи фізичних осіб; розширення бази оподаткування податку на нерухомість; надання платі за землю статусу місцевого податку; надання дозволу на запровадження та регулювання місцевих надбавок до акцизів на тютюнові й алкогольні вироби. З метою забезпечення повноцінної реалізації делегованих повноважень органів місцевого самоврядування необхідно запровадити систему стандартів надання соціальних послуг населенню, що мають містити вичерпний перелік послуг і кількісні та якісні показники, які їх характеризують. Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування першочерговим завданням є перехід від принципу утримання бюджетних установ до принципу отримання відповідною установою конкретного результату від використання бюджетних коштів, чого можна досягнути впровадженням програмно-цільового методу бюджетування на всіх рівнях місцевих бюджетів.

9. З метою реалізації на практиці одного з найважливіших принципів фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого

самоврядування, а саме принципу виокремлення фінансових ресурсів та видатків на виконання власних і делегованих повноважень у рішеннях про місцевий бюджет та звітності про виконання місцевих бюджетів запропоновано вдосконалити модель формування й використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування шляхом виділення у бюджеті органу місцевого самоврядування фонду фінансування власних повноважень та фонду фінансування делегованих повноважень і внести зміни до бюджетної класифікації доповнивши коди ще одним символом, який нестиме інформацію про те, чи ці доходи та видатки пов'язані з реалізацією власних чи делегованих повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Русін В. Міжбюджетні трансферти: аналітичний аспект / Віктор Русін // Економічний аналіз: зб. наук. праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – Вип. 2 (18) – С. 132–136.
2. Русін В. Фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування: теоретичні основи та вітчизняна практика / Віктор Русін // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2008. – Вип. IV. – С. 111–116.
3. Русін В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення місцевого самоврядування / Віктор Русін // Світ фінансів. – 2009. – № 4 (21) – С. 83–88.
4. Фінансові важелі подолання бідності в Україні: монограф. [О. П. Кириленко, І. І. Білоус, Б. С. Малиняк та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 201–211. (автору належить 0,74 друк. арк. у підрозділі 2.6 “Розподіл видаткових повноважень між державою та місцевим самоврядуванням в контексті подолання бідності в Україні”).
5. Русін В. Методологічні засади розподілу видаткових повноважень між державною владою та місцевим самоврядуванням / Віктор Русін // Фінансова система України: Зб. наук. праць. – Острог: Вид-во НУ “Острозька академія”. – 2010. – Вип. 15. – С. 81–88.
6. Русін В. Місцеві податки і збори та їх роль у фінансовому забезпеченні реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Фінансова система України: Зб. наук. праць. – Острог: Вид-во НУ “Острозька академія”. – 2011. – Вип. 17. – С. 106–112.
7. Русін В. Теорія та практика фінансового забезпечення реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Наука й економіка – 2011. – Вип. 4 (24). – С. 43–50.
8. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монограф. [С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, О. П. Кириленко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – С. 191–200. (автору належить 0,62 друк. арк. у підрозділі 4.3 “Формування фінансових ресурсів для реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування”).
9. Русін В. Шляхи оптимізації фінансового забезпечення реалізації власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Інноваційна економіка. – 2012. – Вип. 6 (32). – С. 323–327.

Наукові праці апробаційного характеру:

10. Русін В. Актуальні проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів та шляхи їх розв'язання / Віктор Русін // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: тези доповідей V Міжнар. наук.-теорет. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених – Тернопіль: Інститут економіки і підприємництва, 2007. – С. 315–317.

11. Русін В. Економічна незалежність територіальних громад в умовах реформування міжбюджетних відносин / Віктор Русін // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: тези доповідей I Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 136–138.

12. Русін В. Цільові фонди місцевого самоврядування та їх роль у формуванні місцевих бюджетів / Віктор Русін // Фінансові ринки та інститути: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. 7–8 грудня 2007 р. у 2-х томах. Т. 1. – Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2007. – С. 177–180.

13. Русін В. Тимчасово вільні кошти місцевих бюджетів та особливості їх розміщення на депозитних рахунках / Віктор Русін // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період: матер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 16 квіт. 2008 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 116–119.

14. Русін В. Програмно-цільовий метод формування та виконання місцевих бюджетів / Віктор Русін // Україна в XXI столітті: проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку: зб. наук. праць за матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет, 2008. – С. 299–302.

15. Русін В. Особливості взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами по міжбюджетних трансфертах / Віктор Русін // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (22–24 трав. 2008 р.) – Хмельницький: Хмельницький економічний університет, 2008. – С. 216–218.

16. Русін В. Особливості повноважень органів місцевого самоврядування в Україні / Віктор Русін // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи: матер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 15 квіт. 2009 р.) – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 115–118.

17. Русін В. Реформування місцевого оподаткування в Україні / Віктор Русін // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: зб. матер. доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 28–29 трав. 2009 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 99–101.

18. Русін В. Проблемні аспекти визначення повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: зб. матер. доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 22–23 жовт. 2009 р.). Ч. 2. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 69–72.

19. Русін В. Інститути та інструменти фінансового забезпечення місцевого самоврядування / Віктор Русін // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності: зб. матер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 14 квіт. 2010 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 146–149.

20. Русін В. Роль місцевих податків і зборів у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Реформування податкової служби України відповідно до європейських стандартів: зб. матер. наук.-практ. конф. (22 жовт. 2010 р.). Ч. 2. – Ірпінь: Держ. подат. адмін. України, Нац. універ. ДПС України, Наук.-досл. центр проблем оподаткування, 2010. – С. 206–209.

21. Русін В. Принципи фінансування повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни: зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 лют. 2011 р.) – Макіївка: Макіївський економ.-гуманіт. ін-т, 2011. – С. 64–66.

22. Русін В. Аналіз складу, динаміки та структури видатків місцевих бюджетів України / Віктор Русін // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: зб. матер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 14 квіт. 2011 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2011. – С. 137–140.

23. Русін В. Проблемні аспекти фінансового забезпечення делегованих повноважень органів місцевого самоврядування / Віктор Русін // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: зб. матер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 11 квіт. 2012 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – С. 97–101.

24. Русін В. Шляхи оптимізації фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні / Віктор Русін // Перспективи розвитку фінансової системи України”: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 19–20 квіт. 2012 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – С. 170–172.

АНОТАЦІЯ

Русін В. М. Фінансове забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2012.

У дисертаційній роботі комплексно досліджено теоретичні й практичні аспекти фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Досліджено організаційно-правові основи фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Запропоновано принципи розподілу повноважень між місцевим самоврядуванням та державою і принципи фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

Виявлено особливості вітчизняної практики фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування. Оцінено ефективність використання міжбюджетних трансфертів як елементу механізму вирівнювання фінансових можливостей місцевого самоврядування.

Систематизовано досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування у зарубіжних країнах та вироблено пропозиції щодо можливості його застосування в Україні. Запропоновано шляхи оптимізації фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: власні повноваження, делеговані повноваження, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, місцеві бюджети, власні доходи, закріплені доходи, міжбюджетні трансферти, місцеві податки і збори.

АННОТАЦИЯ

Русин В. М. Финансовое обеспечение реализации собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2012.

В диссертационной работе комплексно исследованы теоретические и практические аспекты финансового обеспечения реализации собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления.

Раскрыта сущность и исследованы организационно-правовые основы финансового обеспечения реализации полномочий органов местного самоуправления. Введено в научное обращение понятие “финансовое обеспечение реализации полномочий органов местного самоуправления” как процесса аккумуляции финансовых ресурсов в денежных фондах органов местного самоуправления с возможностью использования их на цели, связанные с реализацией собственных экономических и социальных интересов территориальной общины и выполнения делегированных государством полномочий. Разработано систему принципов, использование которых обеспечит функционирование эффективного механизма финансового обеспечения реализации полномочий органов местного самоуправления. Изучены источники финансового обеспечения реализации собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления. Усовершенствованы подходы к определению содержания собственных, закрепленных и регулирующих доходов, что дает возможность акцентировать на приоритетности финансирования собственных полномочий органов местного самоуправления за счет собственных доходов, делегированных полномочий – за счет закрепленных доходов, а выравнивание финансовых возможностей местного самоуправления – за счет регулирующих доходов.

Проведен комплексный анализ доходов и расходов местных бюджетов в течение последних лет с определением их удельного веса в Сводном бюджете Украины и ВВП. Изучены тенденции изменения доходов и расходов местных бюджетов. Проанализирован опыт финансового обеспечения собственных полномочий местных органов власти и их исполнительных органов. Изучены объемы поступлений собственных доходов в расчете на душу населения за регионами Украины. Оценено целесообразность финансового обеспечения реализации органами местного самоуправления делегированных государством

полномочий. Сделаны расчеты коэффициента налоговой обеспеченности делегированных полномочий. Раскрыты особенности использования межбюджетных трансфертов как элемента выравнивания финансовых возможностей местного самоуправления. Проведен анализ финансирования расходов на содержание органов местного самоуправления в зависимости этих расходов от численности населения данного административно-территориального образования.

На основании опыта финансового обеспечения местного самоуправления в зарубежных странах обосновано предложения, касающиеся его применения в Украине. С учетом зарубежного опыта и диверсификации доходов бюджетов органов местного самоуправления Украины принято целесообразным стимулировать дальнейшее увеличение доли местных налогов и сборов в структуре собственных доходов и расширение возможностей для осуществления местных заимствований всеми уровнями органов местного самоуправления.

Предложены пути оптимизации финансового обеспечения реализации собственных и делегированных полномочий органов местного самоуправления. Обоснована целесообразность осуществления административно-территориальной реформы и совершенствования состава и структуры доходов местных бюджетов.

Ключевые слова: собственные полномочия, делегированные полномочия, финансовое обеспечение органов местного самоуправления, местные бюджеты, собственные доходы, закрепленные доходы, межбюджетные трансферты, местные налоги и сборы.

ANNOTATION

Rusin V. M. Financial providing of realization of Their Own and Delegated Authority of Local Governments. – Printed as manuscript.

Thesis for a candidate degree in the field of Economic Sciences by speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Ternopil, 2012.

The thesis deals with the complex studies of theoretical and practical aspects of financial providing realization of their own and delegated authority of local governments.

The organizational and legal fundamentals of financial providing of the local government authority are investigated. The principles of separation of authority between the local governments and the state and the principles of financial providing of local governments are suggested.

The peculiarities of the domestic practice of financial providing of realization of their own and delegated authority of local government are given. The efficiency of the interbudgetary transfers' usage as an element of the mechanism of financial capacity smoothing of local governments is estimated.

The experience of financial providing of local governments in foreign countries is systematized, and the suggestions for its possible implementation in Ukraine are given. The optimizing ways of the financial providing of realization of their own and delegated authority of local governments are suggested.

Key words: own authority, delegated authority, financial providing of local governments, local budgets, personal income, fixed income, interbudgetary transfers, local taxes and fees.

Підписано до друку 25. 04. 2013 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Ум.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам № А016-13. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Львівська, 3, м. Тернопіль, 46004
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua